

VOLUME IV NUMBER IV

pardes
PROJECT

ANGER

anger

**MANY OF THE TOPICS INCLUDED
IN THE PARDES CURRICULUM
ARE FAR-REACHING AND HAVE
BROAD RAMIFICATIONS.**

**THE INTENT OF PARDES IS TO
PROMOTE SENSITIVITY AND
SPIRITUAL GROWTH THROUGH
EXPOSURE TO A VARIETY OF
TORAH SOURCES.**

**IT IS NOT WITHIN THE PURVIEW
OF PARDES TO ARRIVE AT
CONCLUSIONS RELEVANT TO
DECISIONS OF HALACHA.**

**PLEASE CONSULT YOUR RABBI
FOR PERSONAL DECISIONS.**

Introduction

"The world needs anger. The world often continues to allow evil because it isn't angry enough."-Bede Jarrett

I believe that I am allergic to anger. I cringe whenever I see someone lose his or her temper. I hate to see a parent yell at a child or a boss admonish his or her workers. My revulsion is immediate, and I have always considered my revulsion to be a good trait. There are many quotes from the Torah and the Talmud condemning anger. Likewise, when I occasionally hear someone praise their parents, "My mom never got angry at us," my response is "Wow! What a great human being!"

Recently, however, I have begun to wonder. Anger is a normal reaction, as natural and honest as sympathy or fear. Though it may be ugly to see someone lose their temper, perhaps those of us who avoid getting angry are really engaged in an subtle form of escapism. If I train myself to stay calm in the face of oppression, am I not stifling my own humanity? If I fail to protest evil, if I let my children pursue the path of least resistance, if I decline to admonish inefficient employees, am I not contributing to the decay of society? Have I stifled my own conscience?

An often quoted Talmudic statement provides: "When a person gets angry, it is as if he is worshipping an idol." The trouble is, however, that this passage does not exist. What the Talmud *does* say is: "He who rips his clothing or throws something in his anger, it is as if he worships idols." The Talmud teaches us the not so subtle distinction between the person who gets angry and the person who loses himself in his anger; while it is never correct to lose control, controlled anger may have its place.

This brings us to our current Pardes issue. When we get angry, are we displaying strength or weakness? Sensitivity or callousness? And when we deflect our anger, are we reacting maturely or out of cold-heartedness and indifference? The answer is crucial. The future of our society is at stake.

Note: As in all Pardes issues, many of the sources compiled were written many centuries ago and therefore reflect the thinking and culture of their times. However the concepts are eternal.

Rabbi Yaacov Haber

How would you respond?

1 You have spent years working on controlling your temper with your children. One afternoon after school, you overhear your young children and their friends talking. One of the other kids describes to everyone the practical jokes that he has pulled on his teacher, and the calls that his parents have received from the school. When your son asks how the child can continue such behavior, the child responds that while his parents may urge him to stop, he knows that they never get angry when the teacher calls to complain so they can't be that upset. You wonder, whether it is better to refrain from anger altogether, or to get angry in order to impress your children into doing the right thing?

2 Your friend is a virtual cannonball of anger. He rails against those causing world hunger, derides those who fail to help the disabled, and decries those who are stupid. He attends protest rallies, signs petitions and writes angry letters to the editor. You gingerly suggest that all of his anger is unhealthy and could give him a coronary. He responds that you are uncaring, and that, in any event, you are the one whose pent-up emotions are likely to result in an ulcer.

3 You are about to get engaged. You go to pick-up your fiancé from his class and see him in a heated argument with someone about the veracity of religion. He is very angry and seems to have lost his temper. Your intuitive response is that you don't want to marry a man who appears to lack the proper virtues. On further reflection, you find your fiancé's anger to be noble because he is defending a principle to which he is strongly committed.

4 After standing in queue for over forty-five minutes, you are finally close to the head of the line. You notice someone trying to cut into a line next to yours, but the interloper retreats when confronted with the anger of those in that line. The interloper starts moving in front of you. Rather than getting angry, you calmly, but firmly, insist that the person leave immediately. The person snickers in response and ignores your protestations. For hours thereafter you feel like a wimp.

It is customary to recite the following prayer before entering into a Torah discussion.

Shulchan Aruch O.H. 110

יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שלא
יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל
הלכה וישמחו בי חברי ולא אומר על טמא
טהור ולא על טהור טמא ולא על מותר אסור
ולא על אסור מותר ולא יכשלו חברי בדבר
הלכה ואשמח בהם. כי ה' יתן חכמה מפיו
דעת ותבונה. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

May it be Your will, Hashem my G-d and G-d of my fathers, that You illuminate my eyes with the light of your Torah and that You save me from all stumbling blocks and errors, whether it be in discussions of what is prohibited and what is permitted or in monetary matters, whether it be in any other Halachic decisions or just in theoretical study. I pray that I do not make any mistakes, and if I do, my study partners should not take delight in them. I pray that I should not proclaim the impure pure or the pure impure, the permitted forbidden or the forbidden permitted. I pray that I should not derive joy from the errors of my study partner. Open my eyes and allow me to see the wonders of Your Torah because it is from G-d that all wisdom comes forth, it is from His mouth that I will acquire wisdom and understanding. Amen.

Discussion Points

A butcher once became enraged at Rabbi Chaim of Volozhin for declaring his meat unkosher. In his anger, the butcher devised a scheme to murder the rabbi. On a pretext, the butcher had the rabbi travel with him on a lonely road. Along the way, the butcher took out his sharp knife, and made a motion to kill the rabbi.

At first, the rabbi pleaded with the butcher to have compassion, but the rabbi's pleas were to no avail. When the rabbi saw that nothing he could say would make a difference, he started to focus mentally on all the positive qualities and attributes of the butcher. Suddenly, there was an amazing transformation. While the rabbi was thinking about the butcher's virtues, the butcher changed his mind. With a strong feeling of love and tears in his eyes, the butcher kissed the rabbi and begged his forgiveness.

Mayanot HaChaim 3:19

1 It is permissible for a person to become angry in order to instill fear in others. R. Yehuda would tear his clothing to show that he was angry, that they should fear him. Rav Acha bar Yaakov would break dishes. Rav Sheshes poured a pot of small fish on his maidservant's head. Rabbi Abba broke the lid of a jug.

Shabbos 105b Source, p. 17

Yet

2 When someone throws an object in anger, an angel by the name of Sapsarita catches the item, takes it to the Heavens and says this is the person's sacrifice to the dark side.

Zohar Pikudei 263 Source, p. 17

Negative Anger

3 It is forbidden to gaze at the face of an angry person.

Zohar Tezaveh 182 Source, p. 18

4 When a person gets angry, he loses his faith in G-d. If he really believed that everything was from G-d, he wouldn't get angry at all.
R. Shneur Zalman of Liadi, Tanya, Igeres HaKodesh 25 in the name of the Baal Shem Tov Source, p. 19 Biography p.16

5 A person who has a naturally cold personality, or lacks a tendency toward anger, has not reached the level of a person who has a natural tendency to become angry, but gains control over his temper.
Sefer HaMaspik l'Avdei Hashem, R. Avraham ben HaRambam

6 There is a very powerful tool that will enable you to overcome many potential quarrels: humility. By speaking from a humble position, you will often be able to soften even a heart made of stone. Your adversary's heart will melt in the face of your warmth. The person who acts submissively loses absolutely nothing. Outwardly, you comply with the wishes of the other person, but inwardly, you and your spiritual level are not affected.

Maayanai HaChaim, vol. 3, pp. 64-65, R. Chaim Zaltchik

7 A person who constantly works on himself and has reached a proper level of love for other people, will not feel hurt or angered by what others say to him. He will be meticulously careful to show respect to everyone, while realizing that the majority of people have not perfected their character traits, so he does not have excessive expectations of others.
Chazon Ish, Emunah u'Betachon 1:11, 15 Source, p. 20 Biography p.13

8 The prohibition against anger does not refer to a person who gets angry for no reason; only fools do that. It refers to a person who becomes angry for good reason.

R. Avraham ben HaRambam, Sefer HaMaspik, p. 43

9 Anger and pride go together. Usually anger is the result of an arrogant heart.
Ibid. p.44

10 A person becomes angry only when he knows in the depth of his heart that he is wrong, and uses his anger to cover his mistake.
R. Eliyahu Dessler, Michtav MeEliyahu, vol. 1, p. 168 Source, p. 20 Biography, p. 14

11 Rav Ashi said, "A Torah scholar who is not as tough as steel isn't a real scholar. Ravina said, "Nonetheless, a person should teach himself to act gently."

Ta'anis 4a Source, p. 21

12 "How did you merit to live such a long life?" the students asked R. Zeira. "I never became angry within my house," he replied.

Megillah 28a Source, p. 21

12a Even when he occasionally had to become angry for the sake of heaven, so that people should listen to him and change their ways, in his innermost parts, "within his house," he was not really angry with them at all.

Be'er Mayim Chaim, Ki Tisa

13 Reb Simcha Zissel of Kelm used to put on a special coat before he would show anger in order to remember this principle.

Rabbi Shlomo Wolbe. Alei Shur II; pg 223

14 All the aggression in the world comes from the energy in people that they have not yet used to serve G-d.

R. Nachman of Breslov, Likutey Moharan 1:75 Biography, p. 13

15 If I were to allow myself to get angry, I would get very angry. Therefore, I don't let myself get angry at all.

R. Nachman of Breslov Biography, p. 13

16 A person should never terrorize his household. If he does, he will ultimately transgress three major sins: forbidden relations, murder, and Shabbos desecration. There may be a time when the mikvah water is too cold for his wife to immerse, but she will be too afraid of him to tell him. She may run away from him out of fear, and fall in a ditch and die. She may cook or light candles after Shabbos has begun, because she is too afraid to tell him things were not ready before shabbos.

Gitten 6b according to Rashi Source, p.21

17 When a wise person gets angry he loses his wisdom, a prophet loses his prophecy. Even if a person is destined for greatness by heaven, if he gets angry, the decree is torn up.

Pesachim 66b Source, p.22

18 *Cursed be their anger (Shimon and Levi) for it is intense, and their wrath because it is harsh; I will separate them within Jacob and I will disperse them in Israel.*

Genesis 49; 7

18a Shimon and Levi had too much anger. G-d will therefore take their anger and dilute it by spreading it out amongst all the tribes of Israel.

Ari z"l Likutei Torah Vayechi Source, p. 23

Positive Anger

19 The students of the Chofetz Chaim would look forward to his becoming angry for then he would reveal profound and wondrous teachings that they would otherwise never hear.

Alei Shur II; pg 223

20 When a young scholar gets angry, it is not him that is angry, but the Torah that is burning within him

Taanis 4a Source, p. 23

20a Because of his deep relationship with the Torah he takes things to heart more than other people do.

Rashi ibid.

20b The Torah is like fire and therefore changes the nature of the student to a fiery one. Nevertheless, even a scholar must learn to control this dangerous character trait.

Maharsha ibid. Source, p. 24 Biography, p. 15

21 *Increasing wisdom increases anger*

Ecclesiastics 1:18

22 When a wise-hearted person looks at the world and sees how foolishly people are acting, and that they are destroying the world, he wants to fix the world according to his understanding. When he sees that he cannot, he becomes furious.

Peirush HaMaharziv, R. Zev Wolf Elhorn, on Koheles Rabbah 1

Source, p. 24

23 It's an obligation for a Torah scholar to get angry to defend his honor, and all the more so, the honor of the Torah.

Chidushel HaGeonim on Ta'anis 4a

24 Anger for the sake of the Torah arises when a person of high spiritual sensibility, who soars in the realm of higher contemplation, must suddenly confront reality, which remains in its lowly state in the practical world, because most of life is on a low level of development. The soul that yearns for the delight of G-d and for the splendor of the divine light, in its great brightness, is grieved and is agitated, and develops the semblance of a pent-up anger.

R. A.Y. Kook, Midos HaRayah, Anger Biography, p. 12

25 Although anger is an extremely evil trait, there are times when a person must make use of it, such as when it is necessary to castigate the wicked, or to instill awe in his children, or to bring respect upon his students.

Orchos Tzadikim, the Gate of Anger Source, p. 24

26 "Be not easily angered."

Pirkei Avos 2:10

26a If you find any excuse to dismiss anger, dismiss it. Then, when there is reason to be genuinely angry, your anger will not fail you. Under the correct circumstances, one may not withhold anger even if it will do damage.

Rabbeinu Yonah Ibid. Source, p. 24

27 If a person is angry with his friend, it is better for him to express it, than to conceal it in his heart and hate him. Better to be angry, than to put on a happy face. When you show him that you are angry, you may find that your friend isn't guilty of what you thought, and by talking the matter over, you will remove the hatred between you and make both your hearts glad.

Shnos Chaim quoted in Me'am Loez, on Ecclesiastes 7:3

28 A person should not be easy to anger, but he should also not be as unfeeling as a corpse. Rather, he should seek the middle path. He should become angry only over important things, in order that people should not repeat their mistakes in the future.

Rambam, Mishna Torah, Hilchos Deos 1:4

Source, p. 24 Biography, p. 16

But...

29 Anger is an extremely bad trait that a person should distance himself from as much as possible. He should teach himself not to get angry, even if the situation warrants it. If a father wants to instill awe in his family, or a leader in his community, to help them improve their ways, he should merely act as though he is angry. He should only pretend.

Ibid. 2:3

Biographies

Rabbi Abraham Yitzchak Kook (1865–1935)

The first chief rabbi of what was then Palestine, Rabbi Kook was perhaps the most misunderstood figure of his time.

Born in Latvia of staunch Hasidic and Mittnagdic stock, he retained throughout his life a unique blend of the mystical and the rational. He was a thorough master of the entire Halachic, Midrashic, philosophic, ethical, and Kabbalistic literature. But more important, he brought to bear the entire tradition upon the contemporary scene. He saw the return to Eretz Yisrael as not merely a political phenomenon to save Jews from persecution, but an event of extraordinary historical and theological significance. Rabbi Hutner once said that Rav Kook peered down on our world from great heights and hence his perspective was unique.

Above all, Rav Kook pulsated with a sense of the Divine. And, he sought to reach those who had strayed. He once quoted the rabbinic dictum that one should embrace with the right hand and rebuff with the left and commented that he was fully capable of rejecting, but since there were enough rejecters, he was fulfilling the role of embracer. On the other hand, he was never tolerant of desecration of Torah, as will be clear to any objective student of his life and works.

Though keenly aware of the huge numbers of non-observant Jews, he had a vision of the repentance of the nation. His concept of repentance envisioned in addition to the repentance of the individual, a repentance of the nation as a whole; a repentance which would be joyous and healing. He refused to reject Jews as long as they identified themselves as Jews. In a noteworthy exchange with his great friend, admirer, and opponent, Rabbi Yaakov David Willowski, Rav Kook explained the two components of a Jew: his essential nature — the pintele yid, and the path he had chosen in exercising free will. Even if the second element were weak, as long as the first was not repudiated, there was still hope.

He called for and envisioned a spiritual renaissance where “the ancient would be renewed and the new would be sanctified.” His vision of repentance disdained fear and apprehension and looked forward to “the poet of Teshuva, who would be the poet of life, the poet of renewal and the poet of the national soul waiting to be redeemed.”

Perhaps he was that poet.

Rav Kook's printed works to date are in excess of 30 volumes with many works still in manuscript. There are a number of translations into English of a small fraction of his works. **M.G.**

Rabbi Nachman of Breslov (1772–1810)

Rabbi Nachman of Breslov was one of the most creative, influential and profound of the Chassidic masters. A great-grandson of the Baal Shem Tov, he was recognized as a tzaddik while still a young man. From his youth, he followed a path of asceticism and prayer, though he warned his followers not to abuse themselves physically. He was a passionate individual, given to intense swings of emotions. These he put toward the service of G-d, and spoke often of how to find G-d even in the low states of mind, and how to serve Him during the emotional highs. Central to his teachings is the role of the tzaddik, who has the power to descend into the darkness to redeem lost souls; the path of prayer as the main expression of religious life. His main work is *Likutey Moharan*, composed partly by himself, partly by his chief disciple, Rabbi Nossan Sternhartz. The book is a collection of sermons delivered by Rabbi Nachman, given mostly on the holidays when his Chassidim gathered. The lessons are long and complex, masterfully drawing on the entire body of Talmud, Midrashic and Kabbalistic literature. Ideas are connected by a poetic and intuitive grasp of the texts. In addition, Rabbi Nachman wrote thirteen “Tales”—mythical stories of kings and wizards based upon Kabbalistic thought and capturing the essence of Rabbi Nachman's teachings. These tales were known to have influenced later authors such as Franz Kafka. Rabbi Nachman died of Tuberculosis at the age of 38. Despite the fact that there was never another “Breslov Rebbe” to fill his place, the mystery and depth of his teachings continue to attract students today, and Breslover Chassidism is one of the largest and most vibrant of Chassidic groups. **E.S.**

Rabbi Avrohom Yeshaya Karelitz (1878–1953)

The “Chazon Ish” devoted his life to the study of Torah, although he also learned sciences such as astronomy, anatomy, and mathematics, since he felt that a knowledge of these subjects was necessary for a full understanding of Jewish law and practice. In Vilna in 1911, Rav Karelitz began publishing the work for which he is best known, the “Chazon Ish.” In 1933, he moved to Eretz Yisrael where he held no official positions and yet he became known as a worldwide authority on all matters relating to Jewish law and life. He considered man's duty in life to be the constant study of Jewish law, aiming at the attainment of a maximum degree of perfection in religious observance. **M.G.**

Rabbi Eliyahu Eliezer Dessler (1891–1954)

Rabbi Dessler was born into a family steeped in the musar movement founded by Rabbi Israel Safanter and he remained a musar personality for his entire life. However, his thought went considerably beyond the ordinary concerns of other musar thinkers and he integrated other systems and confronted different problems as well.

Most of Rabbi Dessler's education took place at the Kelm Talmud Torah where his father had been an outstanding disciple of R. Simcha Zissel. The family resided in Homel where Eliyahu had the opportunity to meet outstanding Chabad thinkers. In 1929, he became a rabbi in London and in 1941 accepted the directorship of the Gateshead kollel. Over the years, he became familiar with Kabbalistic and Hasidic thought, particularly the thought of Rabbi Zadok HaCohen and the Tanya.

His essays and letters have been collected in four volumes (several volumes under the title *Strive for Truth* have been edited and translated into English by Rabbi Aryeh Carmel). His topics include perennial questions such as free will and faith as well as contemporary problems in education, evolution and how to respond to the Holocaust.

His personal character and modesty complemented and affirmed his thought. On the last Sukkot of his life he visited the sukkah of the Chazon Ish. The Chazon Ish, upon seeing Rabbi Dessler, rose and rushed toward him. Not imagining that he was coming toward him, Rabbi Dessler turned to the door to see who the distinguished guest was that the Chazon Ish was so honoring. **M.G.**

Rabbi Shmuel Eliezer Edels (MaHarSha) (1555–1631)

R. Shmuel wrote one of the most incisive and keenly analytical commentaries on the Talmud, Rashi and Tosofot. A model of logic and terseness it was quickly accepted and was printed in almost all editions of the Talmud. If one grasps the MaHarSha he has understood the Tosofot. R. Shmuel also wrote an extensive commentary on the aggadot of the Talmud which reflects his wide knowledge of philosophy and Kabbalah.

From the 16th to the 18th century Jewish autonomy reached its zenith in the Council of the Four Lands, through which the Jewish provinces were administered. The Council met twice a year at the Lublin and Yaroslav fairs. One of the greatest authorities of his day, the MaHarSha was an outstanding figure at the meetings of the Council. While away at the fairs he was absent from the Yeshiva when certain pages of the Talmud were studied. Because he could not benefit from the usual give and take when those pages were being studied, he refrained from printing his commentary on those pages. (See his remark at the end of the Seventh chapter of Shabbos and the Sixth chapter of Sanhedrin.)

For twenty years MaHarSha directed the Yeshiva in Posen. During this time all the expenses of the Yeshiva were assumed by his mother-in-law, Edel. In appreciation of her support he adopted her name. After her death he served as rabbi in the following prominent communities: Chelm, Lublin and Ostrog. His commentary on Aggada contains numerous references to the conditions and problems of his time. It also includes his sharp critique of contemporary failings such as wealth being a prerequisite to attaining positions in the community.

In his will, R. Yonah Landsofer admonishes his sons to be sure to carefully study Tosofot with the MaHarSha, as his commentary is true and profound and "the spirit of G-d spoke through him for without the holy spirit it would have been impossible to compose such a work".

The Hazon Ish had this to say about study of the MaHarSha: "I cannot refrain from pointing out that our generation has not done well in forsaking study of the MaHarSha which is a wonderful gift granted to Israel...to train them in laboring in Torah...which converts matter to spirit and body to soul... This holy book is full of profound ideas and trains a person in correct analysis. The Goan R. Akiva Eger did not neglect any part of this work. From the day that this book was neglected the understanding of Pshat was lost and students became accustomed to facile analysis...."

On the door post of R. Shmuel's house were inscribed the words, "No sojourner spent the night outside, my door was always open to the guest". (Job 31:32) **M.G.**

Rav Moshe Ben Maimon (The Rambam) (1135-1204)

Moses Maimonides is known as the greatest Jewish philosopher and codifier of Jewish law in history. Born in Cordova, Spain, he was forced to flee from fanatical Moslems at the age of thirteen, where he traveled with his family to North Africa, and ten years later to Palestine. As a result of the devastation left by the Crusaders, Palestine was virtually uninhabitable, forcing the family to move to Fostat (current day Cairo). Throughout these journeys, the young Maimonides had concentrated on Torah studies under the guidance of his father, and by the time he reached Fostat had become a famous scholar. Supported by his merchant brother, the Rambam was able to write copiously, gaining international acclaim in both Jewish and secular fields of knowledge. After the tragic death of his brother, the responsibility of supporting his family fell on the Rambam's shoulders, and through his fame he was appointed chief physician of the Sultan. Despite the immense workload that was required, not only with his responsibilities to the royal family, but to the entire Egyptian community as the official Nagid (royally appointed leader), and to the halachic questions of world Jewry known as responsa, the Rambam was remarkably able to complete some of his greatest Jewish works, including his philosophical work The Guide for the Perplexed and his magnum opus the Mishna Torah - the great codification of all Jewish law. While he was considered an undisputed leader of world Jewry at the time, there was bitter opposition to much of his works because they incorporated much of Aristotelian philosophy that went against the traditional purist ideology of much of Ashkenazic Jewry, and others believed his codifications would make much of the role of the rabbi and the oral tradition obsolete. **A.B.**

Reb Shneur Zalman (1745-1813)

Reb Shneur Zalman was the founder of Chabad Chassidus, and learned about Hasidism from Rabbi Dov Baer HaMaggid, leader of the Hasidic movement. Under The Maggid, Reb Shneur Zalman wrote updated and profound commentaries about the Shulchan Aruch. When the anti-Chassidic movement was taking place in the mid-18th century, Reb Shneur Zalman went to Vilna and attempted to speak to the Gaon of Vilna to try to reach some kind of understanding between Chassidim and Misnagdim. Reb Shneur Zalman later published the Tanya, which was accepted as the written law of Chabad Chassidus. His ability to explain even the most complex issues of Torah made his writings popular with Torah scholars everywhere. Reb Zalman had a vast knowledge of mathematics and science as well. His son, Rabbi Shalom Dov Baer Schneerson, became the leader of the Chassidic movement after Reb Zalman's death.

Sources

1.

Shabbos 105b

אליהו אומר משם חילפא בר אגרא שאמר
משום ר' יוחנן בן נורי המקדש בגריו בחמתו
המשבר כליו בחמתו והמפור מעותיו בחמתו ידא בעיניו יכעורב עין ששכר
אומנתו של יצחק היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד
שאמר לו עבוד עני ודולק ועובר אד אבן מאי קראה לא ידעה כך אל
זר ולא חשתתה לאל נכר איהו אל זר שיש בנוש של אדם הי אומר זה
יצר הרע לא צריכא ידקא עבד למרמא אימתא אאנש ביהיה כי דא דרב
ידעה שלף מצביחא רב ארא בר יעקב חבר מאי תביר רב ששת רמי לה
לאמתיה מעיני ארישא רבי אבא חבר נכתמא

2.

Zohar Pikudel 263

איה חד קמנא, ספסיריט"א שקמה. וקמה
גרדיני נימוסין וקאי קמנא ופליהו נטלי אנן
מלין פישין. וקמי נטלי כל אלין מלין
דנק פרגש פידוי פד רגנא שקרא עלוי. דקא
קדין האי קמנא ספסיריט"א נקט האי מלה
דנק פרגש פרגות, וקלק ואמר: דא הוא
קרבנא ופליגא קרבן לסטרא דילן. בגין דכל
סטרא וקלחא איהו מסטרא דמינא ומסטרא
יש קמנא אחר, ספסיריט"א שמו, וקמה
מעוררי משפט וממנא זה שעליהם לוקחים
אלו הדברים הרעים שהאדם מוציא מפיו,
וגם לוקחים כל אלו הדברים שאדם האדם
בגדיו בשעה שהפעם שונה עליו, כי אז
הקמנא הזה ספסיריט"א אותו בדבר הזה
שאדם האדם בקטן, ועולה ואומר: זה הוא
קרבן פלוני שהקרב אל הצד שלנו. משום

ממש שורה בתוכו. ולא עוד, אלא שעוקר קדשה עליונה ממקומה ומשורה במקומה עבודה-נורה, אל זר. מה אל זר כתוב בו: "אל תמנו אל האילים", כמובן **אסור להסתכל** **המנו של חלום** ואם תאמר: הרי יש דעס תחבמים? דעס של חבמים טוב הוא לכל הצידים ... אבל אם הדעס הוא בדברים אחרים ולא בדבריהם, אין זה עבודת הקדוש-בירדהו, משום שבכל התטאים שעושה האדם אין הוא עבודה-נורה ממש וקמו הפועס, ואסור להתקרב אל זה. ואם תאמר: הרי לשעה הוא עבד ודעס ואחר-כך חזר בתשובה? אינו כן, כי כיון שעקר קדשה נפשו ממנו וממקומה והאל הזר מקוץ המקום ההוא, הוא מתחזק בו ואינו עוזב אותו. מלבד פאשר משה האדם מכל וכל ועוקר אותו לעולמים, ואחר-כך משתדל להתקדש ולהמשיך קדשה עליו, אז הלאי שיתקדש. אמר לו רבי יוסי: הוא מתקדש ממש? אמר לו: בוא וראה, בשעה שהוא עוקר קדשת נפשו ושורה במקומה האל הזר ההוא, נטמא האדם ונקרא טמא, ונטמא את הקרב אליו, ומקדשה ההיא בורחת ממנו, ובין שבורחת ממנו פגם אחת, כמה יעשה האדם לא תשוב עוד למקומה. אמר לו: אם כן, כמה טמאים הם ששוקרים? אמר לו: שונה היא טמאה אחרת, שאינה יכולה לעשות יותר (ומאשר לסמא מבחיון): אבל זה שונה מכל, וכל גופו טמא מבחנים ומבחיון, ואת הנפש ואת הכל מטמא, ושאר טמאה שבעולם אינה מטמאה אלא הגוף מבחיון בלבד. ומשום זה כתוב: "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו", והינו שהחליף קדשת רבנו בגלל פגסו, כי זו היא טמאה

בעבודה-נורה ממש. מאי טעמא? בגין דעבודה-נורה ממש שרי בגוה. ולא עוד, אלא דעקר קדשה עלאה מאתרה ושרי באתרה עבודה-נורה, אל זר. מה אל זר כתיב בה (ויקרא יט, יד): "אל תמנו אל האילים", כגונא דא אסיר לאסתכלא באנפיו. ואי תימא: הא רגזא ודבנן? רגזא ודבנן טב איהו לכל סקרין וכי, אבל אי במלין אחרין — לאו פלחנא דקדשא-בריהוה הא, בגין דבכל חסאין דקא עבד ברגז לאו איהו עבודה-נורה ממש, ואסיר לקרבא ביהוה דהאי. ואי תימא: הא לשעתא ביהוה דעבד ודנר אהדר? לאו הכי. דכיון דעקר קדשה ונפשה מנה ומאתרה, וזהו אל זר מקפת ההוא אתר, אספון בה ולא שבק לה: בר כד אתדרי ברי נש מכל וכל ועקר לה לעלמין, ולקבתי אשמהל לאתקדשא ולאמשיקא קדשה עלה. כדון חלף דאתקדש. אמר לה רבי יוסי: אתקדש ממש? אמר לה: תא חזי, בשעתא דאיהו עקר קדשה ונפשה, ושרי באתרה אל זר, אסתאב ברגז ואקרי טמא, וקאב למאן דקרב ביהוה, וזהו קדשה ערסת מנה, וסיון דערסת מנה וקנא תדא, כמה עבד ברי נש עד לא תחוב לאתרה. אמר לה: אי הכי, כמה מסאבין אנן דמתדבנן? אמר לה: שני מסאבין אחרא, דלא יכל למעבד יחיד: אבל דא שניא מכלא, וכל גופא סאב מגו ומבר, ונפשא וכלא מסאב, ושאר מסאבין דעלמא לאו איהו אלא גופא לבד בלחדודו. ובגין כך כתיב: "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו". דאחלו קדשה דמרה בגין אפו, ודא איהו מסאבין ומסאב כלא, "כי כמה נחשב הוא": "כמה" — עבודה-נורה ודאי נחשב איהו. תא חזי, הא איהו רגזא דאיהו עבודה-

והוא בהקדים מאדיל כל הוועס כאלו עובר עבדים וכו'. והמעס שבין לידעין בינה לפי שבעת כעס נסתלק ממנו האמנה כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מברו או מוץ ממנו ומתחייב דיני אדם וברני שמע על דע בחורו אעפ"כ על הניזק כבר נגור מן השמים והרבה שלוחים למקום ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמברו או מקללו מתלבש בו כח ה' וזהו פיו ית' המחייו ומקיימו וכמ"ש כי ה' אמר לו קלל והיכן אמר לשמע אלא שמחשבת זו שנפלה לשמע בלבד. ומדוע ירדה מאת ה' וזהו פיו המד' כל צבאם היתה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד כי אילו נסתלק רוח פיו ית' הגע אחד מידו של שמעי לא יכול לדבר מאומה

Chazon Ish, Emunah u'Betachon 1:11, 15

בני אדם חיליו המדות, ומה אפשר להצויע מהם, וככל זאת רומש לבו להם יקר וכבוד, ואין בלבו הרבורים רעים מעין זלזול בצבדו הבריות, כי חפוקו הפש מפקים את בעליהם להיות משמש, למען הטוב המלא, גם בשני הפכים בנושא אחד, ולהיות מאשים את עצמו על כל שעל על חסרון השלימות בצגולת המדות, ולהיות מחב את אחיו זכות גמורה ומוחלטת אף אם כעבות עגלה חטאיו.

יקיר הכפז דק, אינו דורש מנפשו התאפקות יתירה, וחגירה שארית כח, נגד הרגשות הטבעיות, ונגד כאב של הלצות פנים, כי נפשו כבר מלעשה ומלוחחם שאינה מקבלת כחמים, והוא שובע שמחות וגיל צעירות ללא.

R. Eliyahu Dessler, Michtav MeEliyahu, vol. 1, p. 168

וכפי ערך זה שייך בו בא לכלל כעס בא לכלל טעות, אשר פירושו שכל מקום שיש כעס זה לאות שיש שם טעות, כי אין אדם כועס אלא כִּי יודע בעומק לבבו שטעה, וכועס כִּי לכסות על טעותו, וכל זה היה רק בבחי' הצל ואעפ"כ באה התורה לבקר את משה על דבר הטעות שהאחריות עליה היתה בבחי' צל.

Ta'anis 4a

ואמר רב אשי *כל תיח שאני קשה בכול
אני תיח שני *כפמיש יפוצץ סלע אל
דבי אבא לרב אתח מתח מתניו לה
אנן מהבא משני לה דכתיב *ארץ אשר
אבניה ברזל אל תקי אבניה אל ברזל
אמר רבנא אפי' מבעי ליה לאניש למילף
כפמיש בדיחא שגמר *והס' כעס מלכך

Meglah 28a

*שאלו תלמידיו את ר' זורא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי

Gitten 6b according to Rashi

הצי גמדי ותסבא והא רבה איה ליה
דבא אלא דכ'ע בעינן לקיים וכין דאיכא
רבים וסלק ונחיה משה שכוח אמר רב
יוסף כמן ליטא לן דר אביתר בר סמבא
הוא יעודי רמ אורה ושלח ליה לרב יהודה
בני אדם העולין משם לכאן הן קיים בעצמן
יורשו (אח) הורח בונה והולדה מכור ביומא
יורשו וכתב ליה בלא שירושט ואז יצחק
ישאח כתבין שלש אין כתבין כמנעיתא
הנא שלש כתבין ארבע אין כתבין אל
אביי אמר כל דלא ידע והא דר יצחק לא
גמיר רבה והא בעלמא מילתא דהליא כסברא לדיה הא גמיר הא וגמיר
לא שמע ליה ועוד האר אביתר דהא דאמכס מיה על ידיה דכתיב יחונת
עלי פילגש רבי אביתר אמר וזבב מצא לך ר' יוחנן אמר גימא מצא לה
ואשכחיה ר' אביתר לאלהי אל מאי עביד הקב"ה אל עיניך בפילגש
בנבעה ומאי קאמר אמר ליה אביתר בני כך הוא אמר יוחנן בני כך הוא
אמר אל חז' ימי איכא מפיקא קמי שמאי אל אלו ואלו ידברי אלהים חיים
הקוזבב מוצא ליה הקפיד ונימא מצא דהקפיד אמר רב יהודה וזבב בקעה ונימא
באותו מקום וזבב אימיתא ונימא כפונתא איכא דאמי ר' יוחנן בקעה
וזבב אונסא ונימא פשעיתא אמר ר' חסדא לעולם אל יפיל אדם אימא
יתיה בתוך ביתו שדר פילגש בנבעה ונפיל עליה בעלה אימא יתורה
הפלה כמה רבנות מישראל אמר ר' יהודה אמר רב כל דאמר ליה ר' יוחנן
ביתו ביתו שדר כל דאמר ר' יוחנן ביתו שדר ר' יוחנן פליגטא פליגטא
אמר ר' יוחנן רבה בר בר נתן הא דאמי רבנן ישלש דברים עין אדם חלום
ביתו ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערבתם ודליק את תר ציד

קורי עוד דברי שיר וגו' ואלו אמר כלל אדם
שכונעם אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו
אם גבאי הוא גבאותו מסתלקת ממנו אם
חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו *ממשה
דכתיב *ויקצוף משה על פקודי הדל וכו'
וכתיב *ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא
הבאים למלחמה זאת חוקת התורה אשר
צוה ה' את משה וגו' מכלל דמשה איעלם
מיניה אם גבאי הוא נבואתו מסתלקת ממנו

מאלישע דכתיב *לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נשוא אם אביס אליך
ואם אראך וגו' וכתיב *ועתה קחו לי כענן ויהי כענן ויהי עלי יד ה'
וגו' אמר רבי מנחם כ"ל שכונעם אדם חכמתו מסתלקת ממנו
מז"ל אדם מלך מאליאב שנאמר *ויורד אף אליאב ברוד ויאמר למה
[זה] ירדה ועל מי נשפת מעט הצאן והנה במדבר אני ידעתי את זדונך
ואת רוע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדה וכי אול שמואל לממשזונתו
בכללו כתיב *לא בזה ברד ה' ובאליאב כתיב *ויאמר ה' אל שמואל אל
חביט אל מראדו ואל נבה קימתו כי מאסתו מכלל דדוה רחם ליה עד

מדת הכעס — המשלימה את האדם

א. יעקב מחלק כעס לכלל ישראל

אמר רבינו הארי"י ז"ל:

האדם המשוכלל מכל וכל מרגשי קפדנות וכעס, אינו מגדר
היישוב. כשם שאי אפשר לאדם להתהלך ללא רגלים, כן אי
אפשר לקיים מצוות ה' ללא רגשי קפדנות וכעס.
והנה לך לשונו: לפי שאי אפשר לשום אדם שימצא מבלי
יצח"רע. אם לא יהיה עמו צד כעס — כדי להשלים את המצוות.
וכן אמרו חז"ל:

זירוק מרה בתלמידים!

אמנם כעס חיוצא מן הגדר, אינו מן הראוי. והוא אומרו: ארור אפם
כי עז. רצה לומר: לא בשביל שיש להם כעס (אני אומר להם ארור).
אלא לפי שהוא עז. וגם כן עברתם כי קשת ה'. (הכעס העז והמקשה
בלבד הוא הנכלל בארור).

ומה עשה?

ומה עשה?

חלקם ביעקב והפיצם בישראל. כדי שיהיה לכל אחד מעט כעס, כדי
ששלים המצוות — כאמור.

אם כן מירוש — הפסוק — "אחלקם", ואפיצם" חזר על הכעס והעברה.
עכ"ל.

ואמר רבא האי צורבא
מרבנן דרתח ארייתא הוא דקא מרתחא
ליה שנאמר *הלא כה דברי כאש נאם ה'

20b.

Maharsha ibid.

דירתה כו'.

לפי שהכנס הוא מחדש הירושה כמפורש במקרא נדרים אמר דין לזון הס"ח
לפי זאת ולפיכך כי שם הכנס הוא דבר חסד דומה לזה כח"ס אל דם לזון שישם כחוסה לפניו
בזה שמה על בני אל לזנה וקטנה הסורה בגוף הס"ח היא מרחמת אל בנה ומביאו בעצם לידי
כנס שהוא מרחמת אל ומקור דברי למלך נפשיה כו' דייט לזכריל פלמו כדי לזכריל פלמו
מחדש דם זו גם שהוא ס"ח כח"ס הסכנ' על כל דבר פלסון :

22.

Peirush HaMaharziv, R. Zev Wolf Einhorn, on Koheles Rabbah 1

א פריכה בחכמה ומרבה בכעס : שהכנס דומה לזון כי חסד מחסרים
דדי כחוסה ומקללים בשלם והאם חזק למען מי חסדו ולזון יכל
ומהם כנס ונס דקדוק דין גדול יותר עם חסד ומרבה עליו יסורים :

25.

Orchos Tzadikim, the Gate of Anger

אף על פי שהכנס מידה דעת מאד, מכל מקום צריך אדם
להתחיל עצמו בקצת הקלים במידת הכעס, כגון לייסר הרשעים,
ולחשיל-אימה על בני ביתו, ולזרוק מוראו בתלמידים.

26a.

Rabbeinu Yonah ibid.

כאשר רחץ בכבוד עצמו . והוא מדרך האדם : ואף תו' זה לכנס . ידוע הוא כי מידה
הכנס היא רעה עי' פניו אך פועל בני חסד לזכות נמשך אחריו על כן אמר שכל כרחך מעשים
מכנס הדור' שלא תהא נוח לכנס כי ירחיק רחוק את הכנס . משקל במאמר שכל' אם פסג'
הדבר והוא ראי לכנס הוא חסדא (שם) [שם] פועל לחסד כעס' בשלח אך על דבר שראוי
לכנס על כל פנים ואין ידוע כעס' ענין וזהו שאמר שלח עי' [קבל' ד' ט'] אל תבנה בדרך
לכנס כי כנס בדרך כסלים ידוע . ר"ל שלא יסור לכנס כי אם בחכמה ולצורך גדול ולא
יפנה כמו חכמיל כי מפני שהכנס שכן בדרך הוא מביא לכנס . ולא ידע למשל בדרך
הוא בדרך שהוא צריך אל הכנס גם כי הוא ידוע ששקלל מפני כעס בכל ואין לא יפנה
אין וזהו כנס הנמשך שהוא כשינוי לזכות מקצת והאדם הכשרה האדם ידוע מאילן ואין
הנמשך צריך לחשיל כי הכנס בדרך כסלים לשם נכסא מאילן ידוע וזהו שאמר חז"ל
בשלת דברים אדם ניכר בנסו בליו נכסו :

28.

Rambam, Mishna Torah, Hilchos Deos 1:4

יד הדרך והשורה הוא מידה ביטחון שבכל דעת ודעה מכל
הדעות שיש לו לאדם . והוא הדעת שהוא רחוקה משאר הקצוות רחוקה שיהא קרובה לא לו ולא לו . לעיניו צו
הכנס הראשונים שהוא אדם שם דעותיו חסד ושקט אדם ומכון אדם בדרך והאמצעית ברי שיהא שלם בנוש . כיצד
לא ידע בעל תשוב נוח לכנס ולא כנס שאינו מביא אלא ביטחון . לא יכנס אלא על דבר גדול שיהא לכנס עליו ברי שלא
יעשה בדרך כי מעם אחריו . וכן לא יתאזהר אלא לדברים שהתקן צריך לזון ואין אפשר לזכות בזה בזה שיהא
אצל לשבוע נפש . וכן לא ידוע ענין בעסק אלא להשיג דבר שצריך לו לזון שעת כעס שיהא מוכן מעט לצורך . ולא
יקטין ידו ביותר . ולא יפנה משהו אלא שיהא צורך בזה כנס ידו וסלה בראי למי שצריך . ולא ידע מוחלל ושואק ולא
עצב ואזן אלא שיהא כל ימי בנות כמבר פנים יפות . וכן שאר דעותיו . ודרך זו היא דרך והכנס . כל אדם שדעותיו
דעות ביטחון מביטות נקרא חכם :